

H. Lintsen, *Ingenieur van beroep. Historie, praktijk, macht en opvattingen van ingenieurs in Nederland* (2e dr.; Den Haag, Ingenieurspers, 1985, xiii + 251 blz., f29,90, ISBN 90 70413 29 9).

In zijn dissertatie *Ingenieurs in Nederland in de negentiende eeuw* (Martinus Nijhoff, 1980) zie bespreking in *BMGN*, XCVII (1982) 104-107) legde Lintsen al de grondslag voor zijn tweede boek over ingenieurs in Nederland. In 1980 kondigde hij namelijk aan dat die studie 'de basis vormde voor het verdere onderzoek naar de ontwikkeling van het beroep in de 20e eeuw en daarvoor een analytisch kader aanreikte'. Nu voortbouwend op de in het proefschrift neergelegde resultaten naar de voorwaarden en omstandigheden, waaronder ingenieurs in Nederland in de negentiende eeuw macht en erkenning verwierven, behandelt Lintsen in deze studie naast de geschiedenis van het beroep in de twintigste eeuw de beroepspraktijk van de ingenieur en zijn maatschappelijke rol: zijn macht, ideologie en verantwoordelijkheid. Een dergelijke opzet van het boek leidt er wel toe dat slechts een klein gedeelte ervan zich leent voor bespreking in dit tijdschrift. In tegenstelling namelijk met het proefschrift, waarvan het zwaartepunt lag op het historisch aspect en in beperkte mate werd ingegaan op beroeps sociologische aspecten, bevat deze studie een kort historisch gedeelte en bestaat de hoofdmoot uit een behandeling van de hedendaagse problematiek van het ingenieursberoep. Deze bespreking beperkt zich dan ook tot de eerste hoofdstukken, die bovendien grotendeels gebaseerd zijn op het hiervoor genoemde proefschrift. De opkomst van het ingenieursberoep in de westerse wereld hangt samen enerzijds met de wisselwerking tussen techniek en wetenschap en anderzijds met de vorming van de moderne industriële maatschappij en de moderne staat. In Nederland waren militaire ingenieurs uit de achttiende eeuw de eerste ingenieurs; civiele ingenieurs doen pas hun intree tijdens de Bataafse en Franse tijd. De staat neemt dan taken op zich op het terrein van de waterstaat en vertrouwt de zorg daarvan toe aan ingenieurs als staatsambtenaren. Bij de modernisering van de Nederlandse samenleving in de tweede helft van de negentiende eeuw werken ingenieurs hartstochtelijk mee. Civiele ingenieurs bouwen spoorwegen en bruggen, werktuigbouwkundigen bevorderen de mechanisering, elektrotechnici verzorgen de elektriciteitsvoorziening en de voortbrenging van elektrotechnische producten en de chemisch-technologen leveren hun bijdrage aan de opkomst van Nederland als industriële natie door de productie van chemische stoffen en nieuwe voedingsmiddelen. Aan het einde van de negentiende eeuw was de strijd om de maatschappelijke erkenning van ingenieurs op vele fronten aan de gang en deze reageerden hierop door hun eigen organisaties en een deelname aan het politieke leven.

Daarbij drukten zij ook hun stempel op de sociale wetgeving, waarbij de ingenieurs Cornelis Lely en Philips Willem van der Sleyden als ministers van waterstaat gedurende de periode 1891-1901 een aantal sociale wetten in het parlement wisten te doen aanvaarden. Nieuw — vergeleken met de dissertatie — is in dit verband de aandacht die Lintsen besteedt aan de belangstelling van ingenieurs voor de socialistische stromingen van die tijd. Hij begint zijn schets over 'Ingenieurs en het socialisme' met de opkomst van de socialistische studentenbeweging aan de Delftse ingenieursopleiding. Deze leidde tot de oprichting in 1904 van de Sociaal-Technische Vereeniging van democratische ingenieurs en architecten. Deze betrekkelijk kleine vereniging liet zich echter duidelijk horen en zij pleitte onder meer voor ingrijpende veranderingen aan de Technische Hoge-

school, die echter nimmer tot stand kwamen. Een door de leden opgericht Sociaal-Technisch Adviesbureau — een wetenschapswinkel *avant-la-lettre* — functioneerde enkele jaren redelijk. Onder invloed van de verwevenheid van het ingenieursberoep en de industrie enerzijds en anderzijds door de economische recessie aan het begin van de jaren twintig maar vooral door veranderingen in de ideologie van jongere ingenieurs stierf de vereniging in 1924 een zachte dood. Rationele maatschappelijke ordening, samenwerking en stabiliteit, die te realiseren waren volgens de moderne denkwijze en werkmethoden van de ingenieur, vormden de hoekstenen van die nieuwe ideologie. Het kwam er nu op aan ingenieursmethoden in de politiek en regering te laten doordringen. J. W. Alberda, Th. van der Waerden en H. Vos was het drietal dat, samen met anderen, de basis legde voor het 'technocratisch socialisme'.

In het overige gedeelte van zijn boek gaat Lintsen, zoals reeds gezegd, uitgebreid in op de actuele problematiek van het ingenieursberoep. Zijn verdienste daarbij is dat hij steeds oog heeft voor de historische wortels van deze problematiek, die hij bijvoorbeeld illustreert door verhelderende intermezzi met een historische inslag. Zijn boek, dat vooral geschreven is voor al degenen die op een of andere wijze in de techniek en in de ingenieur geïnteresseerd zijn en zich speciaal richt op toekomstige ingenieurs kan daardoor een stimulans betekenen voor een diepere belangstelling voor de wederzijdse beïnvloeding van techniek en maatschappij in historisch perspectief.

A. L. van Schelven

F. Tichelman, ed., *Socialisme in Indonesië. De Indische Sociaal-Democratische Vereniging 1897-1917*, I (Dordrecht: Foris Publications Holland, 1985, xxiii + 706 blz., f95,-, ISBN 90 6765 071 4).

Deze onder de auspiciën van het KITLV en het IISG verschenen bronnenpublicatie is het eerste deel van de reeks 'Socialisme in Indonesië'. Na deze bijdrage over de ISDV tot 1917 staan, zo wordt in het voorwoord toegezegd, ons nog vier bronnenverzamelingen te wachten waarin materiaal zal worden gepresenteerd met betrekking tot de verdere ontwikkeling van de ISDV en de PKI tot aan de communistische opstandspoging van 1917.

Dit project is gestart in 1966, in welk jaar ook S. L. van der Wal doende was met de voorbereiding van zijn bronnenpublicatie over de opkomst van de nationale beweging in Nederlands-Indië. Tussen Van der Wal en Tichelman is toentertijd de afspraak gemaakt dat de een het nationalisme, de ander het communisme zou behandelen, omdat dit wezenlijk van elkaar te onderscheiden bewegingen zouden zijn. Gezegd moet worden dat, althans voor de hier behandelde periode, deze afspraak werkbaar is gebleken, en dat beide publicaties elkaar beslist niet in de wielen rijden. Dat komt echter ook door een andere oorzaak. Staat bij Van der Wal het van de zijde van de overheid gevoerde beleid centraal, bij Tichelman is het oog vooral gericht op de interne ontwikkeling van enkele van de afzonderlijke organisaties. Daardoor blijft de reikwijdte van de onderhavige publicatie beperkt tot het handelen van enkele tientallen, vooral Nederlandse, socialisten in Indië. Zo komen wij in de eerste stukken zeer direct in aanraking met de kleine zorgen van enkele afzonderlijke individuen en, naderhand, met het reilen en zeilen van de ISDV en met de commentaren van de Politieke Inlichtingendienst daarop. Het materiaal is voor-